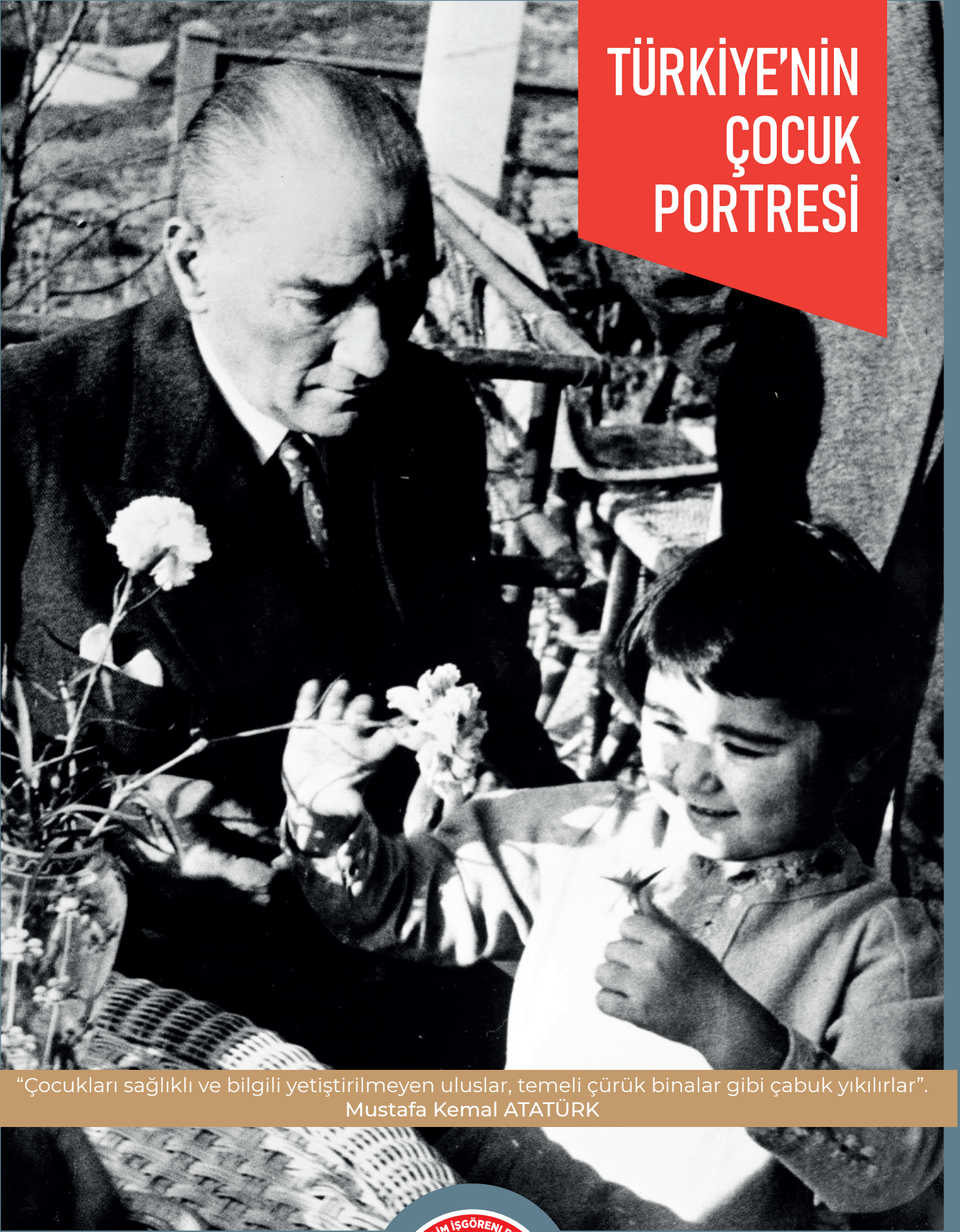

TÜRKİYE'NİN ÇOCUK PORTRESİ

"Çocukları sağlıklı ve bilgili yetiştirilmeyen uluslar, temeli çürük binalar gibi çabuk yıkılırlar".
Mustafa Kemal ATATÜRK

Eğitimiş

TÜRKİYE’NİN ÇOCUK PORTRESİ

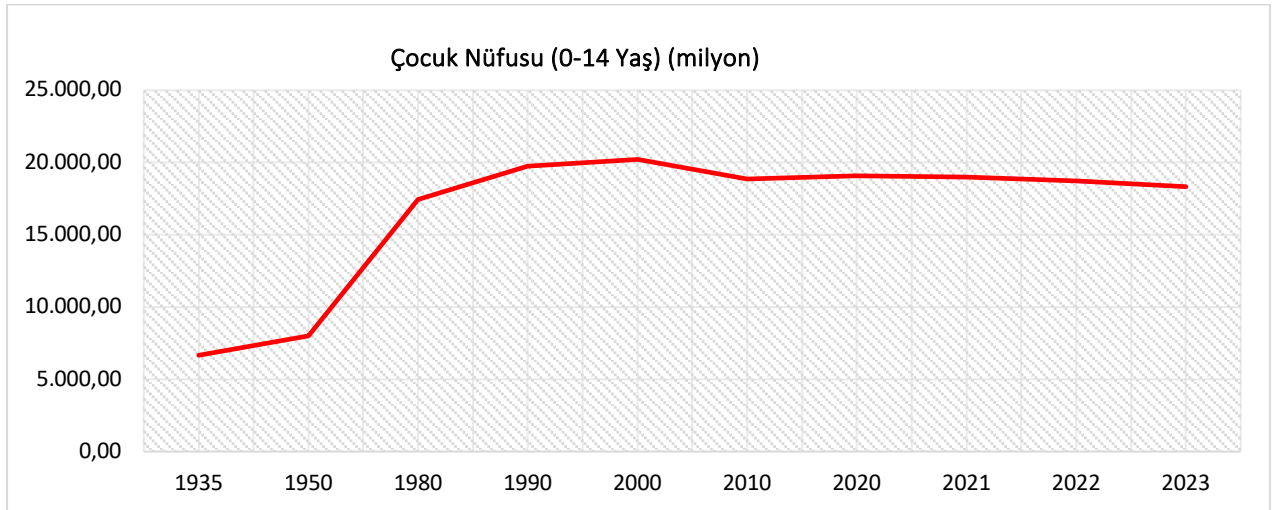
“Çocukları sağlıklı ve bilgili yetiştirilmeyen uluslar, temeli çürük binalar gibi çabuk yıkılırlar”.

Mustafa Kemal ATATÜRK

1- Türkiye’nin geleceği olan çocuk nüfusu azalırken yaşlı nüfusu artmaktadır.

Ülkelerin en temel dayanağı çalışabilir, üretebilir nüfusedir. 15-64 yaş arası olarak belirlenen bu nüfusun çalışabilir ve üretebilir olması çocukluk dönemi olarak kabul edilen (Birleşmiş Milletler yaş aralığını 0-17 olarak almaktadır) 0-14 yaş arasında eğitim, sağlık ve sosyal imkanlardan eşit şekilde faydalanabilmesine bağlıdır. Ancak bu şartla verimli, sağlıklı üretken ve mutlu bir nesil yetiştirmek mümkün olabilir. Kuşkusuz ki bu konuda temel sorumluluk ailelere, öğretmenlere ve ülke yöneticilerine düşmektedir.

Devlet yönetimi tarafından yapılan politikalar nüfusun niteliği kadar sayısı da ilgilidir. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda savaştan kaynaklı olarak nüfusu önemli ölçüde azalmış bu nedenle nüfusu arttırıcı politikalar yapılması gerektiği düşünülmüş ve ilk genel sayım 1927 yılında ikinci sayım ise 1935 yılında yapılarak yaş gruplarına göre nüfus belirlenmiştir. Çocuk nüfusunun Türkiye’deki durumu seçilmiş yıllara göre aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafikte görüldüğü üzere 1935 yılı itibariyle artmaya başlayan 0-14 yaş arası nüfus, 1950 yılında yaşanan kırılmayla birlikte hızlı bir artış göstermiş ve bu durum 1980 yılına kadar devam etmiştir. 1980-2010 döneminde de kısmi olarak devam eden artışlar, 2010 yılında ikinci kırılmasını yaşamış ve bu kez nüfus

azalış yönünde eğilim göstermiştir. Bu azalma son dört yılda daha belirgin olmuştur. Ülkenin çocuk sayısının azaldığını ortaya koyan bu durumun arkasındaki en önemli itici gücün ekonomik imkansızlıklar olduğu bilinmektedir. Mevcut dönemde refah içinde yaşayamayan bireylerin evlenme ve çocuk sahibi olma durumlarından bağımsız bir gelecek planı oluşturması ülkenin çocuk nüfusunun azalmasına bu da gelecek dönemlerde gerekli olan çalışma çağındaki nüfusun düşmesine neden olacaktır.

Birleşmiş Milletler tarafından yapılan nüfus incelemesine göre 2023 yılında 0-17 yaş grubunun Türkiye'deki oranı %26 olurken dünya ortalamasında bu oran %30 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2024). Buna göre Türkiye çocuk nüfus oranında dünya ortalamasının altında kalmıştır. Aynı raporda yer alan toplam doğurganlık hızı verileri de çocuk verilerini destekler niteliktedir. Türkiye'de 2023 yılı toplam doğurganlık hızı 1,62 olurken dünya ortalaması 2,31 şeklinde gerçekleşmiştir (TÜİK,2024). Doğurganlığın buna bağlı olarak da çocuk nüfus oranının her yıl azalış göstermesi ülkenin dinamik ve verimli nüfusunun azalacağını ortaya koymaktadır. Üretimi ve ekonomik, bilimsek, kültürel görünümü negatif etkileyecek olan bu durum ile mücadelenin yolu açıkça devlet politikalarından geçmektedir. Devletin çocuklara güvenilir bir gelecek sunması, ailelerin geçim sıkıntısına uğramasının önüne geçerek ülkede refah düzeyini arttırıcı düzenlemeler yapması, sosyal politikaları geliştirerek eğitim başta olmak üzere çocukların mutlu ve geleceğe karşı pozitif beklentilere sahip olmasının sağlanması nüfustaki sıkışıklığa çözüm olacak ve çocuk nüfusu yeniden artabilecek, ülke dinamizmini yitirmeyecektir.

2- Devlet okullarının eğitimdeki yetersizliği paralı eğitime olan talebi arttırmakta ve çocuklar eşit şartlarda eğitim imkanlarına ulaşamamaktadır.

Eğitim hakkı, insanların en temel haklarından biridir. Bu nedenle çocukların eğitim hakkı devlet tarafından parasız olarak sunulmalıdır. Bu imkân sağlanırken de çocuklarını devlet okullarına emanet eden ailelerin eğitim, güvenlik ve sağlık anlamında endişe duymaması önemlidir. Ancak son dönemde okullarda gündemden düşmeyen ÇEDES projesi, laiklik karşıtı ve bilimden uzaklaşan bir müfredatın belirlenmesi gibi farklı uygulamalara yer verilmekte ve bununla çocukların objektif düşünmemesini, sorgulamamasını, laik eğitimden uzaklaşmasını ortaya koyan bir eğitim sistemi yaratılmaktadır. Eğitim sistemindeki bu sorunların yanında okullarda yaşanan hijyen sorunu ve okul içinde çocuklara yönelik cinsel istismar haberlerinin yaygınlaşması ile birlikte ailelerin devlet okullarına güveni azalmış ve paralı eğitim tercihi artmıştır.

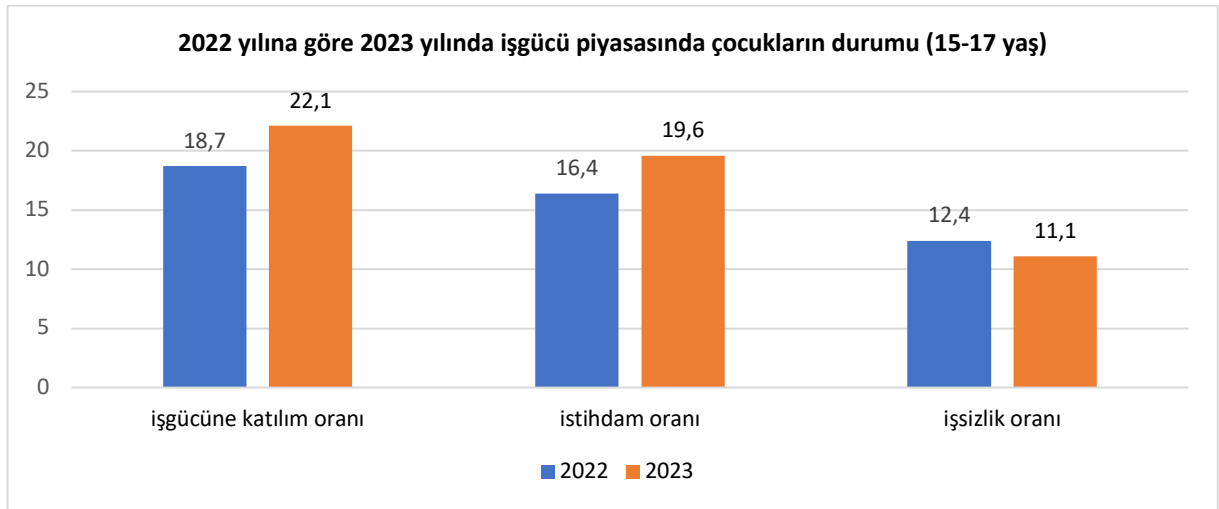
Devlet okullarında yaşanan tüm bu olumsuzluklardan rahatsız olan ve içinde maddi durumunun imkan vermesine bağlı olarak paralı okulda eğitimi tercih eden aileler olsa da bu imkanlara ulaşamayacak çocukların sayısının fazla olduğu bilinmektedir. Bu nedenle Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulamaları yüzünden laik eğitimden ve bilimsel gerçeklerden uzak bir eğitim sistemine mecbur bırakılan öğrenciler

ile paralı eğitim ile tüm bu baskı ve niteliği önemli ölçüde azalmış olan eğitimin dışında kalan öğrenciler arasında fırsat eşitliği tamamen ortadan kalkmaktadır.

Aynı şekilde güvenlik ve hijyen anlamında da devlet okullarına göre hassasiyeti daha yüksek olan paralı eğitim aileler tarafından daha tercih edilebilir olmaya devam etmektedir. Tüm bu durum ve sonuçları ortaya koyan süreç MEB'in yanlış politikalarından doğmuştur. Böyle bir eğitim sistemi içinde ne ailelerin gönül rahatlığı ile çocuklarını okula göndermesi mümkündür ne de okulda verilen eğitimin faydalı olması ve başarılı bireyler yetiştirmesi mümkündür. Türkiye'de devlet politikalarından açıkça beklenen eğitimin tamamen parasız olması ve tüm çocukların eşit şartlarda güvenli ortamda eğitim alabilmesidir ancak bu şartla eğitimde fırsat eşitliğinden bahsedilebilecektir.

3- Türkiye'de artan yoksulluk çocukların eğitim hayatından koparılarak çalışmasına neden olmaktadır.

19 Nisan 2024 tarihinde TÜİK tarafından açıklanan "İstatistiklerle Çocuk" verisine göre 2023 yılında Türkiye'de 15-17 yaş arası nüfusun %22,1'i işgücüne katılım göstermiştir. İşgücüne katılım gösteren bu çocukların %19,6'sı ucuz işgücü olarak istihdam edilmiş ve çocuk işçilik arttırılmıştır.

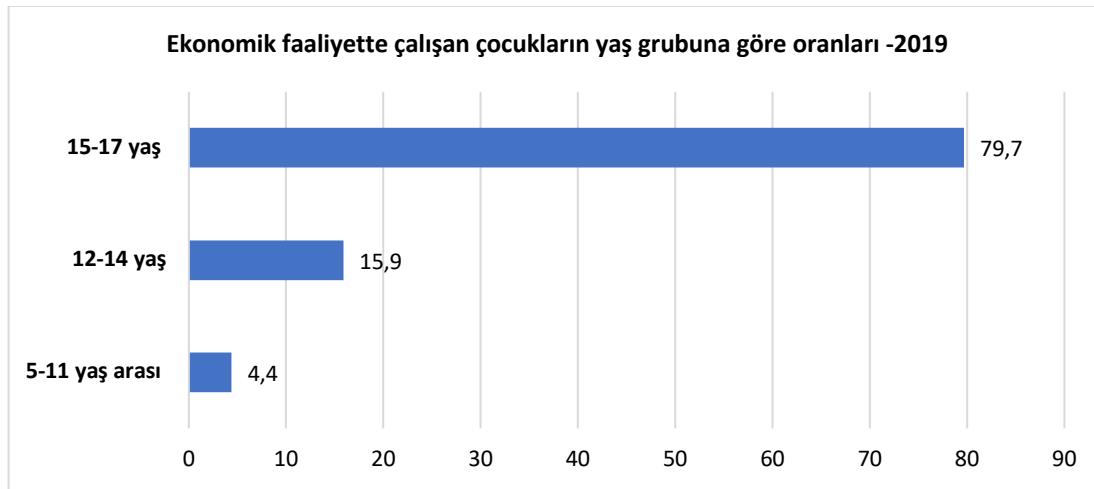
Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

2022 yılına göre 2023 yılı verilerinde çocukların işgücüne katılımı %18,7'den %22,1'e çıkmış, istihdam edilenlerin oranı ise %16,4'ten %19,6'ya yükselerek çocuklar emek sömürsünün parçası bir haline getirilmiştir. Bir önceki yıla göre artış gösteren 15-17 yaş arası çocuk işçinin yalnızca kayıtlı olanlar üzerinden yapılan bir araştırmanın sonucunu verdiği unutulmamalıdır. Çünkü çalışma yaşı dünya genelinde de Türkiye'de de 15-64 yaş arası ya da 15 yaş üstü olarak tanımlanmaktadır. Ancak Türkiye'de zorunlu eğitim 17 yaşına kadar devam etmektedir. Yani okulda olmaya devam etmesi gereken nüfusun

bir bölümünü içine alan 15-17 yaş arası nüfusun % 19,6'sı eğitimden kopmuş ve çalışma hayatına dahil olmuştur.

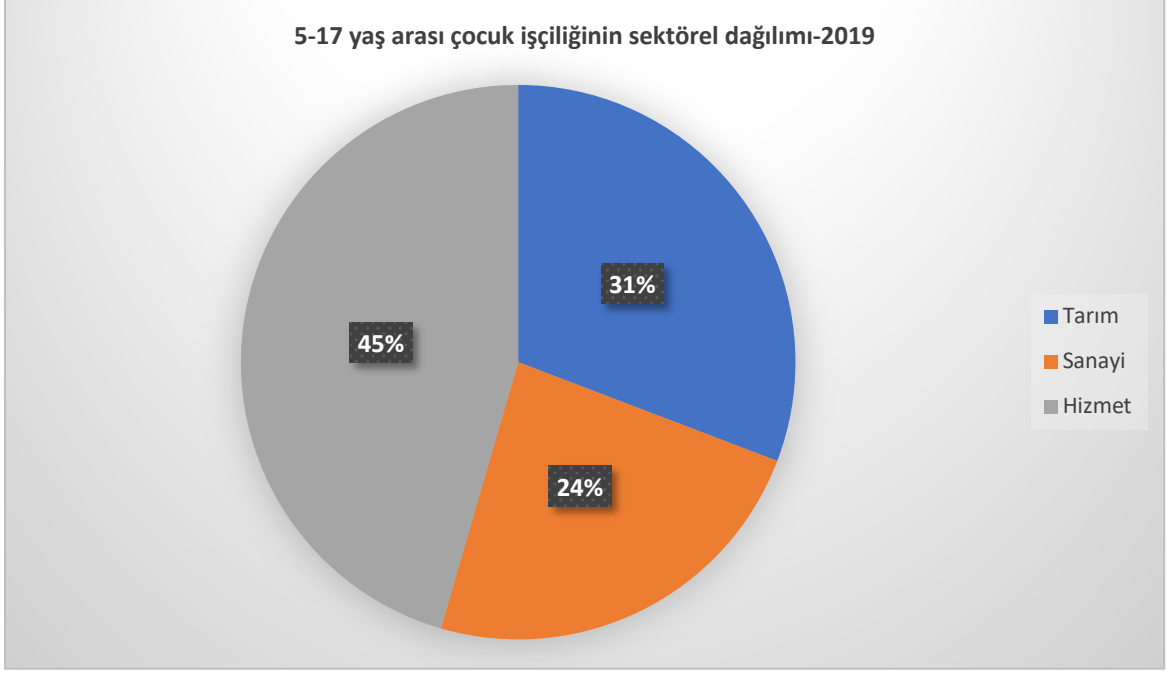
Çocuk işçilik 15 yaş altında bulunan çocuklarda da görülmektedir. Ancak TÜİK sadece 15-17 yaş arasındaki çocukların durumunu hesaplamaktadır. Bu hesaplamada bir önceki yıla göre çocuk işçilikte artış olduğu ifade edilmiş ancak iş hayatına dahil olan tüm çocuklar kapsama alınmadığından dolayı daha düşük yaşlardaki çocukların durumuna bültende yer verilmemiştir.

Oysaki 2019 yılında TÜİK, 5-17 yaş arası çocuk işçiliğini kapsayan bir araştırma yapmış ve o yıl için sayı 720 bin olarak belirlenmiştir.

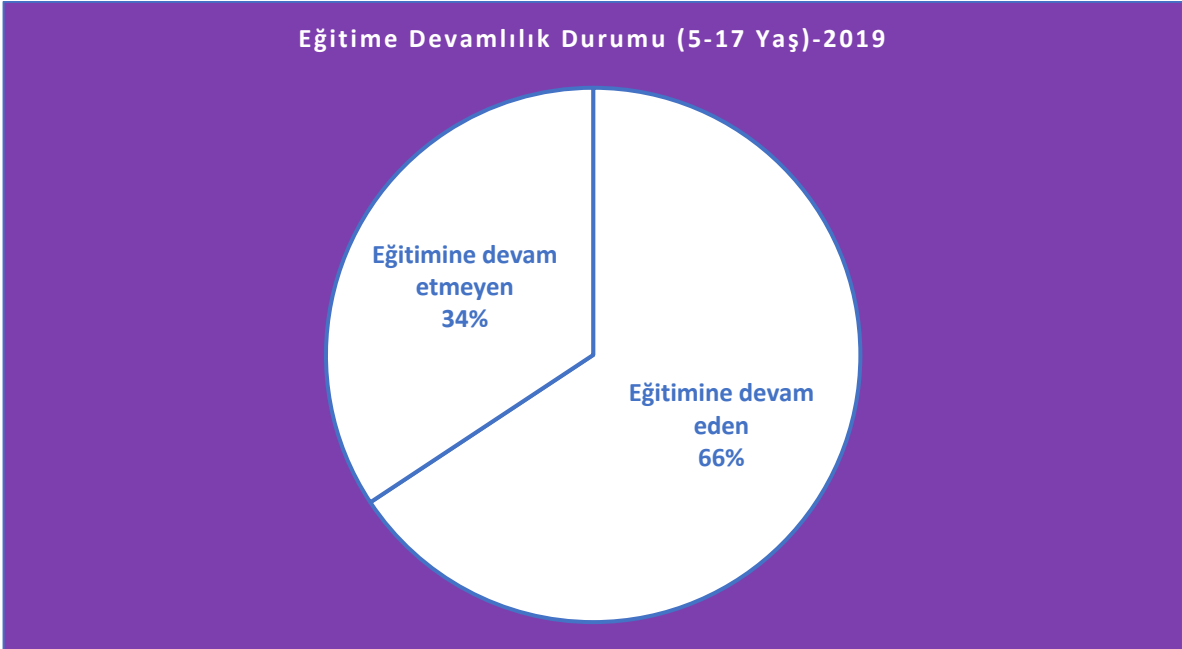
Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Yaş gruplarına göre ekonomik faaliyette bulunan çocukların oranlarına bakıldığında en fazla 15-17 yaş arası çocukların en az ise 5-11 yaş arası çocukların ucuz hatta bedava işgücü olduğu görülmüştür.

Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Ekonomik faaliyette bulunan bu çocukların sektörel dağılımına bakıldığında ağırlıklı olarak hizmet sektöründe yoğunlaştıkları ikinci sırada ise tarım sektörünün yer aldığı görülmüştür. Tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı tespit edilen çocukların oranı %36,2, çoğunluğu hizmet sektöründe olan ücretli çalışanların oranı ise % 63,3 olmuştur.

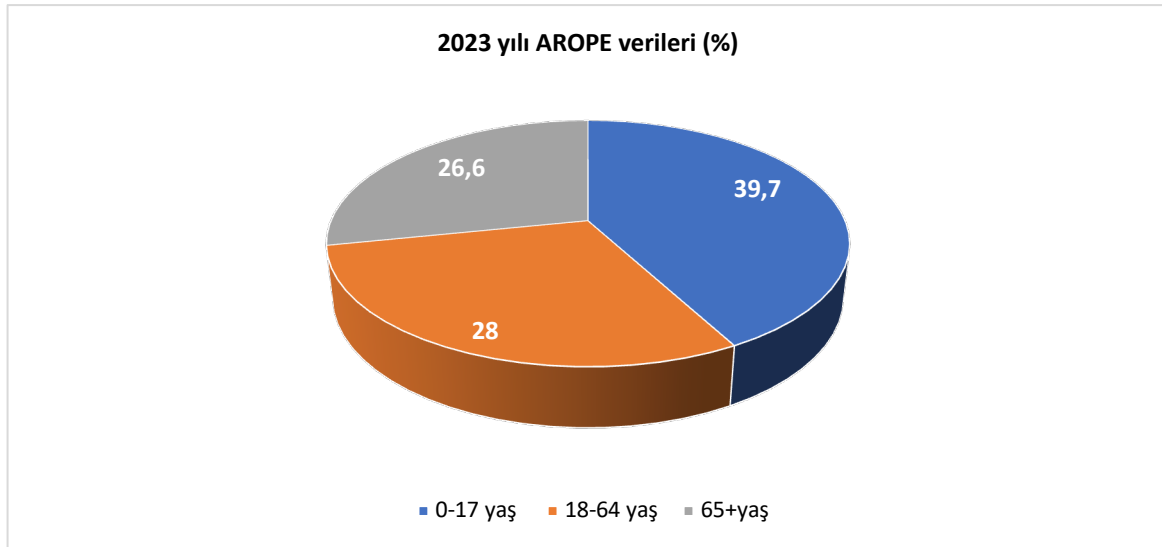
Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Çoğunlukla hizmet ve tarım sektöründe istihdam edilen çocuk işçilerin büyük bölümü eğitime devam ederken bir bölümü eğitimden ayrılmıştır. Eğitime devam edip aynı zamanda çalışan çocukların ciddi bir sorumluluk ve iş yükü oluşturan bu durumun karşısında başarılı olması ve sağlıklı bir eğitim almasının beklenmemesinin yanında eğitimden ayrılanların nitelikli işgücü olarak gelecek beklentilerine sahip olması imkansızlaşmaktadır. Nihayetinde iki durumda da çocukların mağduriyeti önemi boyutlardadır.

Sonuçta 2019 yılında açıklanan bu verilere göre ülkede bulunan çocuk işçiliğinin 15-17 yaş arası için sınırlı olmadığı daha küçük yaşlardaki çocukların da ekonomik faaliyetlere katıldığı görülmektedir. 2023 yılında yapılan açıklama doğrultusunda sadece 15-17 yaş için arttığı görülen çocuk işçiliğinin 2019 yılındaki gibi daha düşük yaşlardaki çocukların da dahil edilmesi halinde daha çarpıcı sonuçlar vereceği açıktır. Bunun en önemli nedeninin de ülkenin refah düzeyindeki azalma ve yoksulluğun artışıyla hane gelirini arttırmak için çocukların emek sömürüsüne mecbur bırakılması olduğu bilinmektedir.

4- AROPE değerlerine göre Türkiye'nin en yoksul kesiminin 0-17 yaş grubu olduğu görülmektedir.

AROPE, EUROSTAT tarafından ilk defa "Avrupa 2020 hedefleri" kapsamında önerilmiş bir göstergedir. Göreli yoksulluk veya maddi ve sosyal yoksunluk içinde olan veya çok düşük çalışma yoğunluğu olan hanelerde yaşayan fertler "yoksul veya sosyal dışlanmış" olarak tanımlanmaktadır (TÜİK,2024). AROPE ülke geneli için ve yaş gruplarına göre hesaplanan bir veridir.

Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Yaş gruplarına göre AROPE değerlerine bakıldığında yoksulluğu ve sosyal dışlanmayı en derin hisseden grubun 0-17 yaş olduğu görülmüştür. Bu yaş grubunun yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan gruplar içinde en önemli paya sahip olması toplumun yaşadığı genel yoksulluğun farklı boyutları ile çocuklara düşen payı göstermektedir.

Yoksulluğun yeni bir hesaplaması olan AROPE en fazla çocuklar üzerinde hissedildiği için eğitimi terk ederek ya da terk etmeyerek çalışma hayatına dahil olan çocuk sayısının artmasına neden olmaktadır. Türkiye, yoksul hanelerin ve çocukların sayısının sürekli arttığı ve eğitimin devamlılığının sağlanmasının oldukça zor olduğu, çocuklar özelinde acil sosyal politikaların geliştirilmesinin gerekli olduğu bir ülkedir.

5- MESEM uygulaması ile staj adı altında çocuk işçiliği artmakta ve birçok çocuk işyerlerinde iş kazası sonucu hayatını kaybetmektedir.

Türkiye'nin son dönemde artarak devam eden enflasyon sorunu, özellikle sabit gelirli çalışanlar için derinleşen ve yaygınlaşan yoksulluğun nedeni olmuştur. Hane içinde yaşanan ekonomik sorunların dışında kalamayan çocukların da artan çocuk işçilik oranlarıyla söz konusu refah düşüşünden payını aldıkları görülmüştür. Ancak konu bununla sınırlı kalmamakta, MEB'in bir uygulaması olan MESEM (Mesleki Eğitim Merkezi) ile çocuk işçiliğinin aslında açıklanandan daha fazla olduğu, sadece staj adı altında yapıldığı için kapsam dışı tutulduğu bambaşka bir sorunun daha olduğu bilinmektedir.

Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik şartlarında yansısıyla ortaöğretimini öğrencinin tercihi üzerine MESEM uygulaması ile staj yaparak tamamlamak bakanlık tarafından mümkün kılınmıştır. Bu uygulama ile işyerinde asgari ücretin üçte biri kadar bir ödeme karşılığında çalıştırılan çocukların ev ekonomisine katkı sunmak için okulda geçirilen zamanı azaltan MESEM uygulamasına yönelme durumu artmıştır. 2022 yılı Kasım ayında yapılan açıklamaya göre MESEM uygulamasına 1 milyon 33 bin öğrencinin kayıtlı olduğu belirtilmiş ve bu sayı 2024 yılında yaklaşık 1 milyon 405 bine ulaşmıştır. Çocuklar için hem okula devam etmenin hem de para kazanmanın yolu olan MESEM, işveren için ucuz işgücü sağlamaktadır. Bu da MESEM'e olan ilgiyi arttırmaktadır.

Çocuk işçiliği legalleştiren bu uygulamanın bir başka sonucu da iş kazalarıyla hayatını kaybeden çocukların sayısının her geçen gün artmasıdır. 2023 yılının ilk altı ayında 8 çocuk, 2024 yılının ocak ayında ise İstanbul ve Kütahya'da olmak üzere iki çocuk iş kazaları nedeniyle staj yaptıkları işyerlerinde hayatını kaybetmiştir. Arkası kesilmeyen çocuk işçi kazaları ve ölümleri, uygulama kapsamında staj yapan çocukların hiçbir şekilde hayati güvencesinin olmadığını, tehlikeli şartlarda çalıştırılarak serbest piyasanın ucuz emek ihtiyacı için kullanıldığını açıkça göstermektedir.

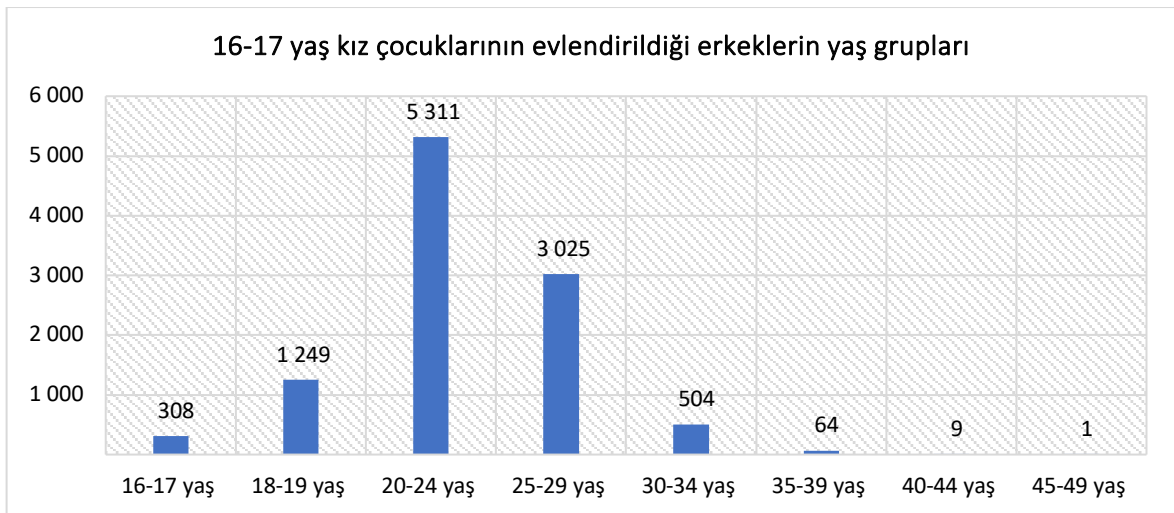
Çocukların okul sıralarında eğitime devam ederek zorunlu eğitim sonrasında meslek edinmek için çalışması ve tercihte bulunması gerekirken zorunlu eğitim kapsamında tercihen staj yapılmasına izin veren MESEM uygulaması, serbest piyasanın maliyet minimizasyonu hedefine açıkça destek sunmaktadır. İş güvenliği olmadan çocukların tehlikeli alanlarda staj yapmasını ifade eden MESEM uygulaması hiçbir şekilde ülke ya da çocukları yararını gözetmemektedir. Bu nedenle uygulama tamamen kaldırılmalı ve çocuklar zorunlu eğitimini okul içinde tamamlamalıdır.

6- Türkiye’de çocuklar istismar edilmekte ve küçük yaşta evlendirilmektedir.

Türkiye’de okulda, sokakta aile içinde yaşanan çocuk istismarları ve uzun yıllardır mücadele edilen çocuk yaşta evlilik sorunu istatistiklerle ve gündemden düşmeyen haberlerle karşımıza çıkmaktadır.

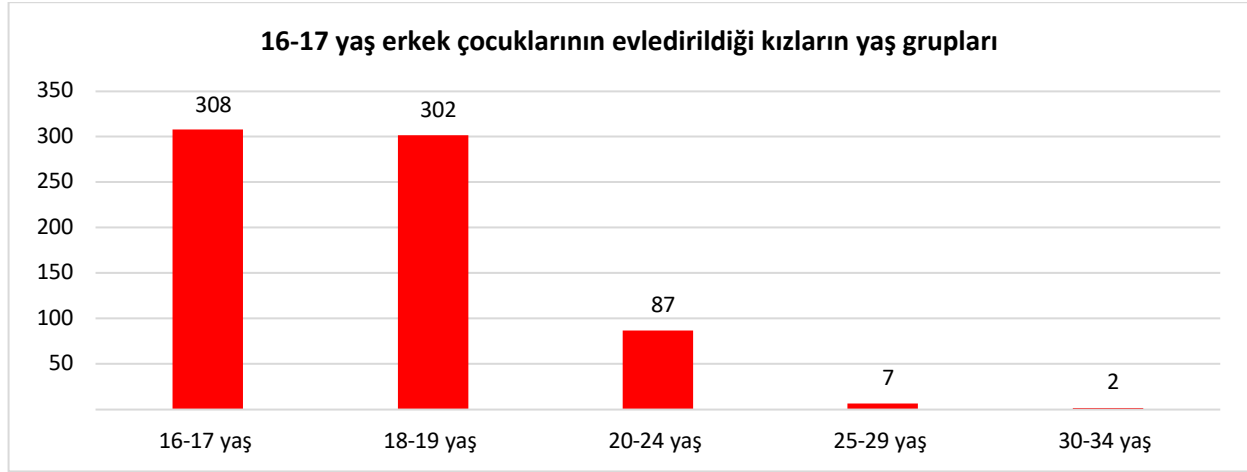
Son dönemde sıklıkla gündeme gelen İstanbul Beykoz’da bulunan bir lisede okul müdürünün kız çocuğunu taciz etmesi, Bursa’da bir bakkalın çocuklara cinsel istismarda bulunması, İstanbul Bağcılar’da 60 yaşındaki bir adam tarafından çok sayıda çocuğun taciz edilmesi yönündeki haberler çocukların okulda, sokakta hiçbir yerde güvende olmadığını ve ülkede pedofili suçunun artarak yaygınlaştığını ortaya koymaktadır. Bunun nedeni açıkça bilinmektedir ki en ağır şekilde cezalandırılması gereken bu kişilerin bazılarının serbest bırakılması bazılarının ise hafif cezalarla geçirtilmesidir.

Çocuk istismarının bir başka boyutu olan küçük yaşta evliliklerin yaşanma sayısı da Türkiye’de azımsanmayacak düzeydedir.

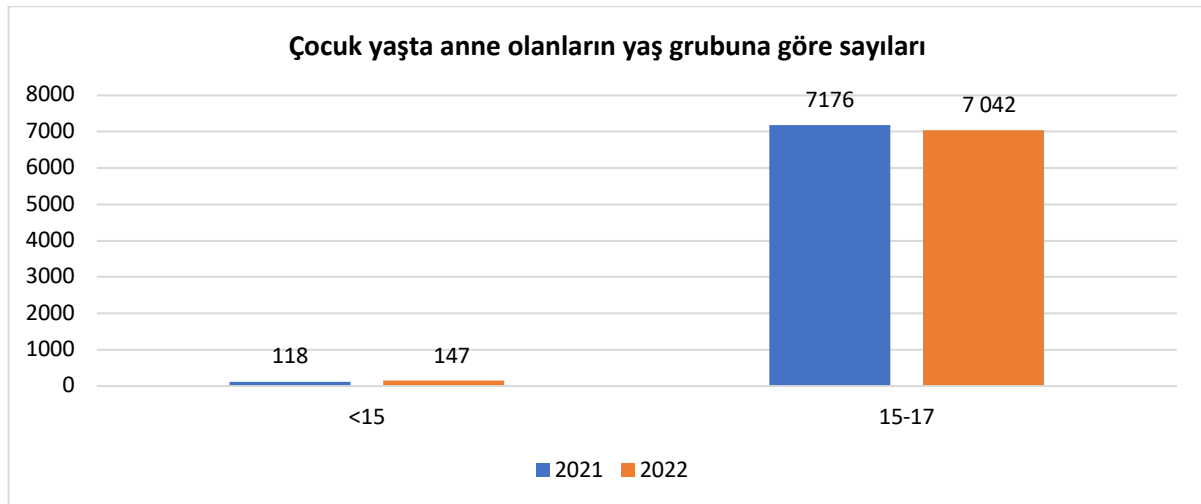
Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

16-17 yaş grubundaki kız çocuklarının eğitime devam etmesi gerekirken eğitim hayatından koparılıp kendi yaşlıları ya da daha büyük yaştaki erkeklerle evlendirildiği TÜİK tarafından rakamlarla açıklanmıştır.

Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Kız çocuklarında olduğu gibi erkek çocuklarında da 16-17 yaş arasında evlendirilme durumu söz konusudur ancak sayılar arasındaki farka dikkate çekildiğinde kız çocuklarında erken yaşta evliliğin daha fazla olduğu görülmektedir.

Kaynak: TÜİK verilerinden faydalanılarak oluşturulmuştur.

Erken yaşta evliliğin sonucu olan çocuk yaşta anneliğe olan yansıması da oldukça çarpıcıdır. Türkiye’de 15 yaş altı doğum yapanların sayısı 2021 yılına göre 2022 yılında artmıştır. 15-17 yaş arasında anne olanların sayısı ise iki yılda da 7 binin altına inmemiştir.

15 yaş doğum yapanları yer aldığı Doğum İstatistikleri verilerinden de anlaşıldığı üzere evlilik sayıları bilinmese dahi çocuk anne Türkiye’de azımsanmayacak orandadır.

Çocukların erken yaşta evlendirilmesi tıpkı cinsel istismarda bulunulması gibi çocuk istismarını ortaya koymaktadır. Zorunlu eğitim kapsamında okulda olması gereken çocukların evlendirilmesi ve çocuk sahibi olması eğitim hakkının gasp edilmesi, çocukların ait olmadıkları bir yaşama zorlanmasından başka bir şey değildir.

Sonuç olarak Türkiye çocuk nüfusunun azaldığı, çocukların eğitimi önünde ekonomik zorlukların ve yoksulluğun büyük bir sorun olduğu, eğitimden kopararak iş hayatına dahil edilen çocuk işçilerin arttığı, çocukların cinsel istismara uğradığı ya da erken yaşta evlendirildiği bir ülke durumundadır. Tüm bu sorunların çözülmesi demek ülkenin geleceği için sağlıklı ve mutlu nesiller yetiştirilmesi demektir. Bunun için çocukları koruyacak güçlü bir hukuk sistemine, eğitim sistemini laik, bilimsel düzeye taşıyacak çocukları ekonomik olanaksızlıklardan dolayı eğitimden kopmak zorunda bırakmayacak bir Milli Eğitim Bakanlığı'na, aileleri birçok konuda bilinçlendirmek için eğitimler veren Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na ihtiyaç vardır. Ancak bu koşulla ülkede hem çocukların güvenliği ve eğitimi hem de ülkenin geleceği garanti altına alınabilir.

Araştırma ve Raporlama Uzmanı

Dr. Burcu Doğan